

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-120>

BASIC STRUCTURAL MODEL OF THE NATIONAL RESILIENCE SYSTEM

БАЗОВА СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТІЙКОСТІ

Platonov I. M.

*External Postgraduate Student at the
Department of Constitutional and
Administrative Law,
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Платонов І. М.

*здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

У системі сучасних наукових методів пізнання складних соціальних і правових явищ особливе місце посідає **структурний аналіз**. Його методологічна цінність ґрунтується на орієнтації дослідника на виявлення внутрішньої організації об'єкта, встановлення ustalених зв'язків між його елементами й визначенні принципів їхнього упорядкування. На відміну від описових або фрагментарних моделей аналізу, **структурний аналіз** дозволяє розглядати об'єкт дослідження як цілісну систему, елементи якої знаходяться у взаємній залежності та формують певну конфігурацію, що зумовлює ефективність функціонування й розвиток усєї конструкції.

На це відмічають й інші українські автори, відзначаючи, що „метою структурного синтезу є розроблення (створення, проектування, реорганізація, оптимізація) системи, яка повинна мати певні властивості, він виконується для обґрунтування множини елементів структури, відношень та зв'язків, які б забезпечували в сукупності максимальну відповідність заданим властивостям” [1, с. 162].

У правових дослідженнях даний підхід набуває особливої значущості, оскільки право за своєю природою є структурованою системою норм, інститутів і процедур. Нормативний масив не існує хаотично: він організований за рівнями юридичної сили, галузевої належності, інституціональної компетенції та функціональним призначенням. Відповідно, адекватне розуміння будь-якого складного правового феномену передбачає виявлення його структурних компонентів, характеру їхньої взаємодії та місця у загальній системі публічного управління. Відтак, структурний аналіз дозволяє не тільки систематизувати матеріал, а й викрити внутрішні протиріччя, проблеми і дисфункції правового регулювання.

У контексті дослідження національної системи стійкості (далі — НСС) структурний аналіз набуває особливого методологічного значення, оскільки дозволяє розглядати дане явище не як сукупність розрізнених інститутів і норм, а як цілісну, ієрархічно організовану систему. Для правової науки це принципово важливо у зв'язку з тим, що структура права включає в себе рівні нормативного регулювання, інституціональні елементи, механізми реалізації та контролю, а також координацію між ними. Відтак, комплексне дослідження національної стійкості зумовлює необхідність детермінації не лише суб'єктного складу та релевантного нормативно-правового масиву, а й з'ясування їхньої функціонально-ієрархічної позиції в архітектоніці публічної адміністрації та загальній структурі правопорядку.

Методологія структурного аналізу спрямовує дослідника на верифікацію ендогенних зв'язків між складниками системи, зокрема: *субординаційних* (вертикальних), що визначають ієрархію рівнів публічного управління, та *координаційних* (горизонтальних), які характеризують взаємодію суб'єктів владних повноважень одного рівня, а також на експлікацію їхніх функціональних детермінант.

В умовах сучасних військових, економічних, інформаційних, техногенних викликів стійкість держави визначається не стільки наявністю окремих, розрізнених та почасти диверсифікованих механізмів реагування, скільки ступенем їхньої узгодженості й нормативного упорядкування, що, власно і виявляє структурний аналіз. Останній має досліджуватися не як самоціль, а як інструмент пізнання статичної архітектоніки складних адміністративно-правових явищ.

Тож, в рамках системної методології структурний аналіз спрямований на експлікацію архітектонічних параметрів системи шляхом її ієрархічної декомпозиції на автономні підсистеми та елементи. Сутність цього підходу полягає у верифікації статичності системи — сукупності сталих, внутрішньо детермінованих зв'язків, що забезпечують її цілісність та інваріантність (стійкість) щодо зовнішніх дестабілізуючих чинників.

Об'єктом наукового пошуку при цьому виступають альтернативні конфігурації структури, адже структурний аналіз зосереджується саме на аналізові окремих стійких структур. При цьому варто враховувати, що спосіб організації елементів (ієрархічна впорядкованість, рівень централізації, характер розподілу адміністративно-правової компетенції) визначає потенційну здатність системи цілком до самозбереження, адаптації та відновлення.

У правових дослідженнях даний підхід відкриває неосяжні можливості для більш точного визначення статусу і ролі кожного елемента НСС: суб'єктів публічної влади, інститутів громадянського

суспільства, механізмів координації та стратегічного планування та прогнозування. Він сприяє формуванню цілісної моделі нормативного забезпечення стійкості, в якій можна відстежити логічний взаємний зв'язок між цілями, принципами, компетенціями й інструментами реалізації державної політики, в тому числі стратегічного рівня. Застосування зазначеного методологічного інструментарію набуває виняткової евристичної значущості для сучасної вітчизняної адміністративно-правової доктрини, зважаючи на те, що концептуалізація НСС перебуває у стані інтенсивного розвитку. Динамічний характер нормативного та інституційного становлення цієї системи зумовлює нагальну потребу в її ґрунтовному теоретико-методологічному осмисленні.

З позицій системного підходу, національна система стійкості розглядається не як механічна сукупність суб'єктів, а як складна адміністративно-правова архітектура, де структурний аналіз дозволяє визначити сталі зв'язки між державними органами, інститутами громадянського суспільства та приватним сектором. Це забезпечує верифікацію її функціональної цілісності та здатності до оперативного відновлення, що є критично важливим для формування дієвої моделі публічного управління в умовах екзистенційних загроз.

В контексті розгляду *змісту структурного аналізу* акцентуємо, що об'єктом наукового пошуку за цього випадку виступають варіативні моделі побудови структури, оскільки саме характер конфігурації елементів (вертикальна інтеграція чи горизонтальна децентралізація) визначає внутрішню стійкість системи. Для сучасної правової доктрини такий підхід є пріоритетним, оскільки концептуалізація НСС перебуває на етапі активного формування. Водночас *структурний аналіз* уможливує перейти від загальних декларацій до чіткого правового моделювання інституційного каркаса, що формує умови для забезпечення є стабільності публічного правопорядку в умовах війни РФ проти України.

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що структурний підхід виконує не тільки описову, а й аналітико-критичну функцію: він дозволяє оцінити ефективність чинної правової конструкції національної стійкості, виявити напрямки її удосконалення й обґрунтувати пропозиції щодо оптимізації нормативно-правової бази й інституціональних механізмів її реалізації. Відтак, є всі підстави розглядати структурно-правовий вимір як сполучну ланку між стратегічними цілями безпеки і практичними механізмами їхньої реалізації.

В аспекті сучасного *системного аналізу* НСС може бути представлена як складне, ієрархічно організоване соціально-правове

утворення, що має внутрішню структурну впорядкованість та функціональну цілісність. Її структурна організація виявляється в усталеному розмежуванні ряду рівнів, об'єднаних спільними цілями забезпечення здатності держави і суспільства до збереження своєї сутності, національної та державної ідентичності, керованості й правопорядку в умовах війни і у повоєнні часи.

В цьому аспекті варто відмітити, що окремі дослідники пропонують послуговатися на лише *структурним аналізом*, а структурно-функціональним підходом, який передбачає „виділення в системних об'єктах окремих структурних елементів, а саме: компонентів підсистем, а також визначенні їх ролі чи/або функцій у даній системі. Елементи і зв'язки між цими складовими формують структуру системи, в якій кожний елемент виконує свої притаманні виключно йому функції, які «працюють» на загальносистемні функції. Якщо структура об'єкту дослідження характеризує систему в статиці, то функції — у її динаміці” [2, с. 39-40].

Натомість, в нашій авторській інтерпретації, Яка ґрунтується на опрацюванні значного кола джерел, зміст структурного аналізу охоплює зміст так званого структурно-функціонального підходу. Тому нами буде відстоюватися авторська позиція.

Теоретично модель такої системи передбачає наявність:

- ядра (базових принципів і стратегічних орієнтирів);
- інституціонального каркасу (суб'єктного складу й розподілу повноважень);
- функціональних контурів (напрямів діяльності й алгоритмів реагування);
- координаційного механізму, що забезпечує узгодженість дій різних елементів, і ресурсної компоненти.

З метою унаочнення авторського бачення структурних елементів НСС в контексті адміністративного права в ході проведеного дослідження була створена *авторська базова модель*, що становить елемент наукової новизни.

Логіка запропонованої структурної моделі НСС ґрунтується на принципі цільової обумовленості та функціонального взаємозв'язку її елементів. У верхній частині конструкції знаходиться цільовий компонент, який виконує системоутворюючу роль. Саме стратегічна ціль — забезпечення здатності держави і суспільства зберігати керованість, правопорядок та інституціональну безперервність в умовах кризових впливів — надає смисл і спрямованість усім іншим елементам. У системному розумінні ціль виступає інтегруючим чинником, що забезпечує внутрішню узгодженість нормативних, інституціональних і функціональних компонентів.

Нормативна компонента створює юридичний каркас системи. Вона закріплює базові засади та принципи, визначає правові підстави функціонування механізмів стійкості та формує рамки компетенційної визначеності суб'єктів. За структурною логікою саме ця складова забезпечує легітимність усієї конструкції та формує межі припустимого управлінського впливу. Без нормативної визначеності система не набуває інституціональної усталеності, оскільки її елементи позбавляються формально закріплених взаємозв'язків.

Інституціональна компонента являє собою організоване втілення нормативних установок. В її межах відбувається розподіл повноважень, закріплення сфер відповідальності та формування ієрархії суб'єктів. адже через правові приписи вони трансформуються в реальні управлінські практики. При цьому ступінь структурної зрілості системи багато в чому визначається нормативною формалізацією усіх складових даної компоненти, наявністю процедурної визначеності, чітким розмежуванням компетенцій, що формує умови для мінімізації дублювання функцій.

Функціональна компонента відображає динамічний вимір системи. Якщо нормативна й інституціональна компоненти фіксують її статичну організацію, то функціональна розкриває процеси: попередження ризиків, реагування на кризи, відновлення порушеного, адаптацію до нових умов. Внутрішня логіка передбачає, що функції не існують ізольовано, а послідовно взаємопов'язані. Вони утворюють своєрідний цикл усталеності, що включає в себе попередження, реагування, стабілізацію, відновлення і розвиток.

Координаційний механізм виступає так би мовити, „сполучним” елементом усієї структури. Його завдання полягає у забезпеченні горизонтальної й вертикальної узгодженості дій, інтеграції різних сфер публічної політики і подолання фрагментації управлінських рішень. Поза контекстом координаційного виміру навіть формально вибудована система натикається на ризик втрати цілісності. Це відбувається тому що окремі елементи можуть діяти вкрай автономно, що в окремих випадках може призводити або до колабораціонізму або до сепаратизму.

Підкреслимо на важливу роль управлінсько-комунікаційних процесів в діяльності даного механізму. Ефективність комунікації стає тим дієвим інструментом, який дозволяє не тільки організувати координацію і взаємодію суб'єктів НСС від органів влади, а й здійснювати зв'язки з населенням, інститутами громадянського суспільства.

Окремо наголосимо на ресурсній компоненті, яка формує матеріальну й організаційну основу функціонування усієї конструкції.

Кадрові, фінансові, інформаційні й технологічні ресурси забезпечують практичну реалізованість закріплених норм та інституціональних рішень. У структурній логіці цей елемент виконує функцію підтримки, однак його брак здатний зруйнувати рівновагу усєї системи.

Таким чином, запропонована авторська модель НСС демонструє, що вона не зводиться до сукупності правових актів або переліку суб'єктів із чітко визначеним набором та переліком повноважень. Навпаки: вона являє собою багатокомпонентну структуру, де кожний елемент виконує специфічну функцію, при цьому набуває системного значення лише у взаємозв'язку з іншими.

Запорукою ефективності НСС виступає сполучення інституціональної закріпленості стратегічного планування та прогнозування, моніторингу загроз та небезпек, коректної оцінки ефективності із конкретною практикою дій компетентних на кожному етапі.

Література:

1. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-121>

PROTECTION OF CITIZENS' RIGHTS AS A COMPONENT OF THE ACTIVITIES OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE DURING THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН ЯК СКЛАДНИК ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Rebchenko I. M.

*External Postgraduate Student
V. M. Koretsky Institute of State and Law
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Рибченко І. М.

*здобувач
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
Київ, Україна*

Захист прав громадян є одним із пріоритетних напрямів діяльності системи правоохоронних органів України, одним з яких є Служба